

Бранко С. Вукашиновић^[1]

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Ниш (Србија)

УДК 341.217(4-672EU)(049.32)

339.923:061.1EU(049.32)

94(496.5)(049.32)

Приказ

Примљен: 08/12/2020

Прихваћен: 08/12/2020

doi: 10.5937/napredak1-29769

Ка опстанку или нестанку: промишљања о будућности Европске уније

Волфганг Шмале, *Шта ће бити са Европском унијом? Историја и будућност*, Издавачка кућа „Clio“, Београд, 2019, стр. 168.

Где је Европска унија у овом тренутку, шта је остало од иницијалних вредности на којима је настала и каква је њена будућност? Све су то питања која су део важних геополитичких промишљања током друге деценије XXI века. О њима говори и професор савремене историје Волфганг Шмале, у књизи *Шта ће бити са Европском унијом? Историја и будућност*, коју је 2019, годину дана после оригиналног издања, објавила издавачка кућа „Clio“ (превела с немачког Маја Матић).

Већ у првој реченици предговора аутор констатује да је Европска унија у кризи, уз јасан оптимизам у другој реченици да је промена набоље могућа уколико дође до преиспитивања и преформулисања циљева. Он заступа тезу да „Европска унија

[1] branko.vukasinovic@gmail.com

мора да се одрекне своје бојажљивости и провинцијализма и да себе схвати, пре свега, као глобалног актера“, наглашавајући да мора да постане пројекат својих грађанки и грађана и да даље развија европску демократију. Иначе, када говори о тој дубокој кризи, међу сликовитим примерима аутора у овој књизи истичу се неефикасност и гломазан бирократски апарат, који се „претежно бави споредним и штетним темама попут горње границе јачине усисивача која треба да важи унутар ЕУ“.

После краће рекапитулације у уводном делу, узлета ове европске заједнице и каснијих проблема, Шмале нас води кроз шест дефинишућих поглавља. После ширег историјског пресека достигнућа Европске уније, осврће се на елементе кризе, а потом се фокусира на оно како би, према његовим речима, требало да буде и шта би у реалности могло да се догоди.

Размишљајући о концепту Европске уније као бенефиту, аутор књиге већ на почетку првог поглавља, „Како је Европа постала оно што јесте“, истиче да се „историјски посматрано, живети у садашњој Европи може сматрати срећом“. Разматрајући период од XVIII века до данас, он говори о томе како је дошло до културног процвата у архитектури и уметности, као и до многих иновација које су олакшале свакодневни живот. Појавиле су се нове идеје, „срећа“ је била високо рангирана и постала је један од кључних појмова у просветитељском мишљењу. Да би се посвећивање потрази за срећом одвијало несметано, како истиче Шмале, била је

неопходна веза са низом глобалних фактора и организација од којих је Европа имала користи, али и којима је допринела, при чему се наглашава период од завршетка Другог светског рата (нпр. Организација уједињених нација, односи са Сједињеним Америчким Државама, НАТО и конкуренција Источног блока). Такође, аутор говори о Европи као „рају на рубу пакла“, наглашавајући да је такав поглед на ствари раширенији међу онима који желе да се доселе, него међу онима који ту већ живе. Ту су и питања о варирању између љубави и мржње према Европи, у смислу све израженијих ставова држава чланица да би могле самостално да решавају проблеме. Такође, постављањем питања: „Да ли је будућност Европе уједно и будућност ЕУ?“, анализирају се могући сценарији, али и закључује да је „немогуће са сигурношћу предвидети будућност ЕУ јер је у игри превелик број варијабли“.

У другом поглављу, под насловом „Европска унија“, описују се њени атрибути, правни облик, институције и објашњава њена филозофија. Аутор је већ у уводу напоменуо да тај „приказ обухвата и кратке историјске опсервације и објашњења јер се помоћу њих може боље разумети зашто су неке ствари уређене на одређени начин, а не некако другачије“. У завршници овог поглавља, Шмале говори о Европској унији као изразу „идеје о Европи“ и закључује да она ипак не успева у потпуности због типа уређења држава, које су националне, констатујући да „иако је идеја европске федералне државе увек налазила заговорнике, те и

дан-данас постоје европски федералисти, она ипак никада није могла да постане општеприхваћена“. Та тема прожима и наредна поглавља.

У трећем делу, под насловом „Уговор о ЕУ, или колико ЕУ озбиљно схвата саму себе?“, говори се о контрадикторностима које отежавају функционисање институција ове заједнице. С једне стране, реч је о „наднационалности која је протеклих година често оштро нападана“, што се односи на утврђивање искључивих надлежности Уније, док је, с друге стране, реч о сегментима за које су Унија и државе чланице одговорне заједно и у којима долази до преплитања наднационалног поступања Уније и међувладиног поступања. Проблем је и у томе што, како истиче аутор, „није превише тешко кршити односно игнорисати дух Уније који је детаљно описан у уговорима“, јер је „до увођења и деловања опипљивих санкција потребно да прође неколико година, ако до тога уопште дође“, па се „чини да је највиши циљ Уније да сви остану на окупу, независно од количине противуречности које су се притом стекле“. Као главни узрок овог проблема Шмале види „неразрешену противречност између Уније и нације“. Због тога је у наставку резимирао да је европско примарно право „након Лисабона 2007. године заиста морало да плати висок данак национализму, што се потом редовно

Аутор говори о Европи као „рају на рубу пакла“, наглашавајући да је такав поглед на ствари раширенији међу онима који желе да се доселе, него међу онима који ту већ живе

испостављало као контрапродуктивно, испољивши се на 'најбруталнији' могући начин преко Брежита“. За њега, „ЕУ сведена на важеће уговоре заправо има функцију да омогући даљи опстанак националним државама које су те уговоре потписале“. Иако закључује да „та функција нипошто не мора бити погрешна јер постоји довољан број примера држава у непосредном суседству ЕУ (Блиски исток, Северна Африка) које се распадају“ и пролазе страхоте, ипак поставља

питање „да ли држава мора нужно да буде национална држава и да ли национализам мора да буде њена главна полуга“.

Када је реч о национализму, аутор наглашава да се „сасвим неполемички односи према свој оној политици која се снажно залаже за нацију и националну државу“ и посвећује му посебну пажњу у четвртном поглављу. После приказа национализма после 1945. године, бави се компатибилностима и некомпатибилностима између ЕУ и националне државе, уз посебан осврт на идеолошки национализам у XXI веку, дајући као пример Брежит. Јасно резонујући да „тема национална држава и ЕУ представља Ахилову пету Уније“, говори и томе да ће „све европске државе наредних деценија барем формално остати националне државе“, што се мора узети у обзир када се инсистира на европској федералној држави. Ипак, говори и о томе да

је „у важећем уговору о ЕУ утврђено у којим областима је потребна интензивнија сарадња“ и закључује да не би било некомпатибилности између националне државе и ЕУ „да није допуштено толико националних изузетака и ограђивања“. Он сматра да „све већа интеграција на дужи рок смањује националну самовољу“ и да би се једног дана можда „могло доћи до сазнања да су испуњене претпоставке за европску федералну државу“.

У петом поглављу, под називом „Размишљање о идентитету и различитост“, аутор разматра алтернативу за национализам, имајући у виду да разговор који инсистира на јединству нема критичну масу, која би га подржала. Отварајући ову тему, Шмале говори о томе да су „европске интеграције и припадајуће институције наклоњене одређеним мисаоним шаблонима“, да је један од најважнијих размишљање о идентитету и да „он у Европи до те мере заузима централно место да је одговоран за њену кризу“. Као проблематичну види ситуацију у којој се идентитети сматрају непроменљивима. За њега, „колективни идентитети, попут оних које има једна нација, нагињу ексклузивним мисаоним шаблонима“ и „потичу од неке социјалне конструкције“, а „у тој измишљеној стварности индивидуални идентитети немају право на конструктивну улогу у кохезији заједнице“. Он указује на то да

Не би било некомпатибилности између националне државе и ЕУ да није допуштено толико националних изузетака и ограђивања

„у савременом друштву кључну улогу има појединац“. Разматрајући даље, констатује да је „сасвим очекивано да национализам који се у Европи развијао последњих неколико деценија 'национални идентитет' поима као супротност индивидуалном идентитету и као супротност у односу на Европу и ЕУ“. На другом крају Шмале види заговорнике колективног европског идентитета који су „склони томе да потцењују, или чак сасвим превиђају, значај индивидуалног идентитета који и те како може бити европски, за целовитост ЕУ“.

У шестом, последњем поглављу, „Будућност ЕУ“, аутор нас води кроз, како сам наводи, „вашар идеја“, говори о немачко-француском мотору, продубљивању монетарне и економске уније, Европи различитих брзина, одређивању селективних приоритета, правилима које важе за све, фактичкој реализацији циљева из Уговора о ЕУ, посебно у области безбедности и одбране, начинима да се ЕУ учини ефикаснијом, институционалним реформама, дефициту демократије, питањима евентуалног смањења ЕУ, повећања транспарентности и Белој књизи Европске комисије о развојним опцијама ЕУ. Међутим, он сматра да „све те идеје и предлози углавном не делују претерано кохерентно јер су селективно осмишљени и ретко узимају у обзир целину“,

односно да је њихов „главни проблем у томе што те идеје не иду довољно у дубину како би елиминисале узроке кризе описане у овој књизи“. Зато он покушава да покаже друге правце: „европска идеја мора најпре да настави да се развија тако да има будућност“, и поручује да, за њега, национализам у XXI веку представља ситничави провинцијализам, објашњавајући да „ЕУ нема само обавезе према себи већ их има, пре свега, према споља“.

Књига *Шта ће бити са Европском унијом? Историја и будућности* значајно је дело у сагледавању актуелног тренутка ове заједнице држава, али и вредна

збирка фрагмената њене прошлости и потенцијалних сценарија у будућности из угла некога ко се залаже за снажнију везу. У њој су јасно истакнути ставови аутора, који наглашава да му је стало да ЕУ има успешну будућност, коју види у томе да се она „трансформише у пројекат својих грађанки и грађана“. Међутим, то не умањује значај ових погледа и за другу страну, која у центру пажње оставља снажне националне државе, пошто може да допринесе отварању простора за међусобну дискусију и проналажење одрживих решења када је реч о будућности Европске уније, уколико се то постави као темељни интерес.